

ПОРТФЕЛЬ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

Розглянуто основні складові управлінського стратегічного вектора модернізації економіки як напрямку підвищення соціально-економічної безпеки регіонів, що орієнтовано на поліпшення умов життєдіяльності населення й, як наслідок, підвищення рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Ключові слова: портфель, стратегія, інновації, модернізація, моніторинг, управління, розвиток, регіональна економіка.

Постановка проблеми. Історія показує, що всі спроби модернізації України впиралися в бар'єри, обумовлені її значною територією. Сакралізація просторових бар'єрів розвитку стала національною традицією. Як правило тому, що органи влади, і не тільки вони, погано знають країну й побоюються її різноманітності буквально на генетичному рівні, постійно прагнучи до уніфікації всього й вся. Одночасно міць просторів країни служить важливим компонентом самоідентифікації не тільки органів влади, але й всіх Українців. Це вагомий ментальний бар'єр для прийняття адекватних управлінських рішень, і з ним не можна не рахуватися при оцінці можливостей модернізації.

Знизити перший – ментальний – бар'єр можна тільки за допомогою кращого розуміння загальних закономірностей і трендів просторового розвитку. Другий крок – виділення об'єктивних і суб'єктивних обмежень і «портфеля можливостей» модернізації українського простору, включаючи інституціональні бар'єри. Третій – оцінка досвіду інших країн і його застосованості для України. І нарешті, четвертий – розуміння того, що потрібно робити в існуючих умовах, щоб прискорити модернізацію в територіальному ракурсі. І що буде, якщо цього не робити.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує певний сучасний пласт досліджень учених-економістів з модернізації економіки як напрямку підвищення безпеки регіонів та проведення моніторингу соціально-економічної політики. Не зменшуючи значущість вкладу інших дослідників, у яких є значний доробок, можна зазначити у науковій літературі праці: Г.Волинській [3], Е.Давискіба [2], Н.Кізім [2], А.Кубах [2], П.Кругманом [1], Дж.Майер [5], С.Мочерного [1], Д.Олесевич [8], А.Тищенко [2], А.Задоя [4], Дж.Фрідманом [1], Е.Хансен [6] та ін.

Незважаючи на певні теоретичні та практичні напрацювання в цьому напрямі, необхідно зазначити потребу подальшого удосконалення модернізації регіонального економічного розвитку як напрямку підвищення соціально-економічної безпеки регіонів в умовах глобалізації.

Нерозв'язаність цілого ряду теоретичних і прикладних питань, відсутність комплексного вивчення системи моніторингу регіонального економічного розвитку соціально-економічної політики на основі узгодженої діяльності основних компонентів макроструктур обумовили вибір теми дослідження, його актуальність, мету та завдання.

Викладення основного матеріалу дослідження. Теорії просторового розвитку пояснюють механізми модернізації простору. Центро-периферійна теорія (модель) просторового розвитку, створена Дж.Фрідманом [1], показує, що концентрація людських і фінансових ресурсів у центрах створює можливості для інноваційних змін самих центрів, а потім ці інновації транслюються на периферію з лагом у часі, що залежить від величини бар'єрів на шляху руху інновацій. Ця модель працює на всіх рівнях – від світових міст і великих агломерацій до регіональних і місцевих центрів. Дифузія інновацій від центрів на периферію відбувається еволюційно двома шляхами: за сформованою ієрархічною системою міст-центрів (від найбільших міст до менших за розміром й статусом), тобто в просторі всієї країни і в передмістях, що прилягають до центрів, розтікаючись на сусідні території, що особливо інтенсивно відбувається в межах найбільших агломерацій. Міста відіграють найважливішу роль у розвитку країни: це не тільки «опорний каркас» розселення, але й головні мотори трансляції імпульсів модернізації на навколишню периферію. Слаборозвинені й обмежені в ресурсах міста неминуче стають гальмом дифузії інновацій.

Механізми модернізації показані й в «новій економічній географії». Виділені П.Кругманом [1] фактори «першої природи» (багатство природними ресурсами, вигідне географічне положення) мало впливу на розвиток регіонів на ресурсні переваги сповільнює модернізацію. Навпаки, фактори «другої природи» (агломераційний ефект, людський капітал, інституціональне середовище), у найбільшому ступені пов'язані з діяльністю держави й суспільства, відіграють ключову роль у модернізації.

Переваги, особливо «першої природи», не є вічними. У ранньоіндустріальну епоху найважливішими

факторами розвитку були забезпеченість мінеральними ресурсами й географічне положення, а в постіндустріальну – людський капітал та інститути. Час працює на модернізацію, але занадто повільно. Що, в першу чергу, потрібно прискорити?

У Доповіді Світового банку про світовий розвиток за 2013 р. показане, що просторова нерівність, а отже і умови для модернізації в сучасному світі формують три базових фактори:

- *density* — просторова концентрація населення й ефект масштабу (розвиток міських агломерацій);
- *distance* — економічна відстань, обумовлена не тільки внутрішньоматериковим положенням, далекістю від глобальних і внутрішньокраїнових ринків, транспортними й трансакційними витратами в цілому, але й слабкорозвинутою інфраструктурою;
- *division* — інституціональні бар'єри в широкому розумінні, у тому числі бар'єри границь (національних, регіональних, локальних), що перешкоджають проникненню товарів, послуг, інновацій; до них можна додати інституціональні бар'єри територіальної мобільності, доступності якісних соціальних послуг, що підвищують людський капітал.

Модернізація швидше йде там, де кращі умови для дифузії інновацій — вища концентрація населення і його якість, більш розвинена інфраструктура й менше економічна відстань, нижче інституціональні бар'єри. Необхідність зниження всіх трьох бар'єрів просторового розвитку очевидна, але вони довгострокові й стійкі за своїм характером. Простір дуже інерційний, тому вибір напрямів, що стимулюють модернізацію, обмежений для України досить вузьким «коридором можливостей», особливо в умовах погіршення світової кон'юнктури й росту проблем в економіці [2].

Просторова поляризація підсилює ризики перенапруги й приводить до зривів модернізацій, що переслідують Україну. Безумовно, менш розвиненим регіонам потрібно допомагати, але варто чітко розуміти границі можливостей і правильно вибирати механізми, навіть якщо в країні є фінансові ресурси для масштабного перерозподілу.

Сучасна регіональна наука доводить, що в контексті модернізації найважливішими напрямками розвитку є ті, що поліпшують умови для поширення інновацій у просторі:

- підтримка міст-центрів, що створюють інновації й транслюють їх на периферію;
- розвиток інфраструктури, що дозволяє скоротити економічну відстань;
- поліпшення факторів «другої природи» – людського капіталу й інститутів.

Все це у владі держави й суспільства, але вимагає величезних ресурсів і тривалих зусиль.

У цілому проведений нами аналіз наукових і нормативно-правових джерел, що характеризує стан соціально-економічної безпеки, показує, що в них, по-перше, доцільно було б відокремити правові норми, які визначальним чином впливають на економіку й соціальну сферу, від тих, які впливають на них слабо, і особливо від норм, які в масовому порядку порушуються, або через нездійсненність, або через відсутність ефективних механізмів їх реалізації. І, по-друге, у літературі недостатньо повно представлений цілісний підхід до забезпечення соціально-економічної безпеки в регіоні, тому що зустрічаються лише окремі визначення понять «соціальна безпека» і «економічна безпека» і вони стосуються суспільства в цілому, не торкаючись регіонів. В джерелах [3; 4] соціально-економічна безпека визначається як розвиток соціальної й економічної спрямованості країни, різних її систем, що передбачає її здатність забезпечувати мінімально необхідний обсяг національного продукту, достатній для її самостійного виживання й розвитку.

Крім того, необхідно зазначити, що сучасна соціально-економічна безпека України має свою специфіку. Вона полягає в тому, що головні загрози життєво важливим інтересам особистості, суспільства й держави перебувають усередині країни, і представляють вони не меншу небезпеку, ніж зовнішні загрози. У зв'язку з цим зростає роль регіональних органів влади, перед якими виникає завдання своєчасно відстежувати й попереджувати можливі загрози у системі внутрішньої безпеки країни.

Таким чином, питання соціально-економічної безпеки розглядаються у вітчизняній літературі, в основному на рівні суспільства в цілому, а її досягнення передбачає попередження й ліквідацію, у першу чергу, соціально-економічних загроз для нормального, стійкого розвитку особистості, суспільства, держави і його економіки. Безпека – це ступінь досягнення рівноваги суспільної системи як результат діяльності різних суб'єктів господарсько-економічної, політико-правової, соціокультурної й інших сфер життя суспільства. Безпека – це складне соціально-економічне поняття, що відображає велику гамму постійно змінних умов матеріального виробництва. Серед них варто виділити розвинені продуктивні системи, масштаби використання в народному господарстві досягнень науково-технічного прогресу, запаси природних ресурсів, географічне розташування, соціально-демографічний потенціал, характер державного регулювання економіки. Причому, як для держави, так і для суспільства й індивіда, не існує абсолютної економічної безпеки, тобто стану, при якому б були відсутні внутрішні й зовнішні загрози національному господарству й інтересам громадян.

Такий підхід до дослідження значимої й життєво важливої для суспільства проблеми забезпечення безпеки є, на наш погляд, занадто загальним і явно недостатнім з таких основних причин: *по-перше*, не

конкретизовані її показники й граничні значення загроз, вихід за які може призвести до порушення рівноваги суспільно-політичної й соціально-економічної систем; *по-друге*, не розмежовані рівні й суб'єкти відповідальності за її стан від муніципалітету, регіону до держави в цілому; *по-третє*, не уточнений набір інструментів, за допомогою яких соціально-економічна безпека буде забезпечуватися на всіх цих рівнях різними управлінськими структурами.

На наш погляд, для подолання зазначених недоліків доцільно перейти від загальних міркувань про безпеку до створення конкретних умов її забезпечення у всіх сферах і на всіх рівнях життя суспільства, і насамперед на регіональному рівні. А це значить, що мова повинна йти, у першу чергу, про систему показників, що відображають як об'єктивні умови життя населення регіону, так і граничні значення його соціально-економічної безпеки.

Не применшуючи значимості зовнішніх факторів забезпечення соціально-економічної безпеки регіону, ми основну увагу приділяємо виявленню її внутрішніх загроз, що виникають з умов функціонування регіональної економіки й соціальної сфери. Як відомо, саме від податкових надходжень регіональних підприємств промисловості, торгівлі, сфери послуг залежать бюджети різних рівнів, зайнятість населення, функціонування установ освіти, охорони здоров'я, соціального захисту – все те, що багато в чому формує основи соціально-економічної безпеки регіону в цілому.

Щодо соціально-економічної безпеки необхідно зазначити, що в засобах масової інформації, у багатьох наукових публікаціях можна знайти безліч негативних оцінок сучасного стану нашої соціально-економічної системи, пов'язаної із подальшим падінням життєвого рівня більшості українців, вирішенням проблем демографічної кризи у цілому, з погіршенням якості життя населення. Негативні процеси зниження нинішнього рівня життя суспільства сформувалися через тривалу кризову соціально-економічну ситуацію в країні, і зокрема у питаннях економічної й соціально-правової незахищеності рядових громадян, що збільшилася фінансово-економічною кризою, що почалася в 2008 році й має місце дотепер.

Важливою складовою частиною вирішення проблем у сфері соціально-економічної безпеки є розробка та формування портфеля політико-правових механізмів забезпечення безпеки на регіональному рівні, тому для нашого дослідження дуже важливо розглянути положення, зафіксовані в Концепції (основах) національної безпеки з метою використання їх у документах з удосконалення законодавчого механізму організації роботи органів виконавчої влади регіонів у розробці конкретних заходів, спрямованих на запобігання й подолання загроз соціально-економічної безпеки регіону. А це значить, що соціально-економічна безпека регіону багато в чому забезпечується діяльністю органів виконавчої влади, що передбачає усвідомлення чиновниками різних рівнів своєї ролі в забезпеченні безпеки. Без розуміння ними своєї соціальної відповідальності за неї, без чіткої взаємодії різних рівнів влади в цьому складному процесі неможливо протистояти національним загрозам. У сформованій в Україні ситуації загрози національної безпеки поки не мають тенденцій до зменшення.

Таким чином, опора на методологічний підхід концепції безпеки Дж.Майєра [5], а також на соціологічну концепцію життєвих сил соціальних суб'єктів [6] дозволила нам інтерпретувати поняття «соціально-економічна безпека населення регіону» як сукупність актуальних умов, що забезпечують якість життя: задоволення життєвих потреб населення регіону, досягнення соціального ідеалу (добробут громадян, родин), розвиток і збереження фундаментальних цінностей, нормальних відносин особистості й влади, здатність переборювати будь-які загрози.

Просторові бар'єри модернізації України очевидні, до них належать значні відстані, просторість територій з несприятливими умовами життя й слабкорозвиненою інфраструктурою, різна щільність населення й рідка мережа малих міст [7]. Схожі бар'єри існують і в деяких інших країнах, проте ці країни успішно розвиваються. Крім «вічних» проблем, існують просторові обмеження, обумовлені сучасним рівнем розвитку, це і є стартові умови для модернізації. Важливо зрозуміти, яке співвідношення регіонів з різними економічними й людськими ресурсами, який баланс поселень, що розвиваються й стагнують, як впливають на можливості модернізації об'єктивні просторові тренди економічного й соціального розвитку, а також політика влади. Ми оцінюємо ці стартові умови як об'єктивні, так і суб'єктивні:

– У регіонах, що володіють значними економічними ресурсами для модернізації, проживає 1/4 населення, в аморфних «середняках» – майже 2/3, у слабкорозвинених регіонах – 10 – 15 % населення країни.

– Україна недоурбанізована, слабка міська (досягнувальна) культура: 38 % населення проживає в містах з населенням понад 250 тис. чоловік, які виявилися найбільш адаптивними й життєздатними в перехідний період, 36 % – у сільській місцевості, селищах і малих містах з мінімальними ресурсами для модернізації.

– У країні сформувалася ієрархічна система міст-центрів, здатних транслювати імпульс модернізації на менші міста й навколишню периферію, однак зони їх модернізуючого впливу не здатні охопити всю країну (в Україні замало великих міст).

– Велика просторова й поселенська поляризація людського капіталу у вигляді зон модернізації й

деградації.

– Регіональна політика держави слабка й несистемна, позбавлена обґрунтованих пріоритетів, органи влади не розуміють законів просторового розвитку, тому нормативне планування відновлюється швидше й сильніше, ніж в інших сферах держрегулювання.

«Портфель можливостей» задається не тільки стартовими умовами, але й об'єктивними тенденціями розвитку, які дуже важко переломити. До них доведеться адаптуватися й ефективно використовувати для прискорення модернізації простору. Виділимо, на нашу думку, найважливіші тенденції «портфеля можливостей» модернізації простору.

1. Просторова нерівність велика й буде рости, вона відтворюється сформованою галузевою структурою економіки регіонів, найсильнішою нерівністю інвестицій і людського капіталу. Концентрація економіки на територіях з конкурентними перевагами типова для всіх країн світу, але темпи росту нерівності в міру розвитку країни істотно знижуються. Україна повторює шлях розвинених країн, у яких пік нерівності припав на першу половину минулого століття. Кардинальний перелом тренду росту економічної нерівності навряд чи можливий, але темпи росту розходжень будуть уповільнюватися, це вже відбувається в період нової кризи. В Україні економічна поляризація посилена дробовою адміністративно-територіальною структурою країни, при якій просторові ареали з максимальними конкурентними перевагами й території з їх відсутністю збігаються із границями того або іншого регіону. Спроби укрупнення слаборозвинених регіонів здатні тільки «приховати» проблему, перевівши її на внутрішньорегіональний рівень.

2. В Україні зберігається велика концентрація економіки країни у столичній агломерації, незважаючи на всі спроби стимулювання розвитку другого великого міста як порівнянного економічного центру. Стягування економічної активності прискорює розвиток агломерації, якщо «генератором» є конкурентна перевага ефекту масштабу, а не адміністративно-статусний фактор (концентрація державного управління й штаб-квартир великих компаній). У Києві роль адміністративного фактора занадто велика, що спотворює умови регіональної конкуренції. Можливість жити на ренту статусу сповільнювала модернізацію інститутів столичного мегаполісу в 2000-ті рр. Перенесення столиці малоімовірно й украй витратне, стимулювання розвитку міст Харкова, Донецька поки дає результати, неадекватні витратам. Проблема надконцентрації пом'якшується тим, що вплив потужної столичної агломерації територіально «розтікається» і починає стимулювати економічний ріст у прилеглих областях.

Для розширення впливу столиці на розвиток прилеглих регіонів необхідно розвивати транспортну інфраструктуру зростаючої агломерації й суміжних територій.

3. З великим запізненням почали розвиватися інші великі агломерації країни через дефіцит інвестицій, обмеженість бюджетних ресурсів і невисоку міграційну привабливість. Прискорений ріст торгівлі й житлового будівництва, концентрація зайнятих у своїх регіонах не супроводжуються адекватним ростом інвестицій і зовнішнього міграційного припливу. Містам-мільйонникам необхідно, в першу чергу, зняття інституціональних бар'єрів на ринку землі й у розподілі податкових надходжень у їх бюджеті, інше економіка зробить сама за рахунок агломераційних переваг.

4. Повільно розширюються зони прискореного росту в середині країни. Більшість розвинених промислових регіонів Сходу з містами-мільйонниками поки не стали новими «точками росту». Це наслідок й об'єктивні проблеми розвитку (внутрішньоматерикове положення підсилює бар'єри відстані), і надцентралізації управління з надмірним вилученням фінансових ресурсів з регіонів-«донорів». Тільки АР Крим, завдяки особливій підтримці, вдалося прискорити економічний ріст, опираючись на власний економічний потенціал і використовуючи переваги розвитку сервісної економіки у великих агломераціях. Потенціал інших регіонів-лідерів «другого ешелону» може бути реалізований при більшій фінансовій і управлінській самостійності (зовнішній фактор) і активізації конкуренції за інвестиційні ресурси, що сприяє модернізації інститутів (внутрішній фактор). Розвинені регіони – головний «плацдарм» модернізації.

5. Повільно модернізуються численні середньорозвинені («серединні») регіони, у яких живе 2/3 населення країни. Їх власні економічні можливості недостатні для стійкого розвитку, а державних ресурсів на таку кількість регіонів не вистачить ніколи. Саме в них «грузнуть» реформи, не здатні перебороти бар'єри українського простору. Такі регіони більше всього мають потребу в поліпшенні інституціонального середовища, активізації місцевого співтовариства, а також оптимальному сполученні стимулюючої й вирівнюючої регіональної політики (на даний момент погано працюють обидва напрями). Слабкість інститутів і дефіцит соціального капіталу, низька якість управління багато в чому пояснюють труднощі модернізації всієї країни, але особливо — «серединних» регіонів. У них є потенціал росту, але він локалізований у великих містах-центрах і приміських зонах, окремих промислових містах. Одним із кращих рішень у цій патовій ситуації може бути акцент на формуванні дієздатних управлінських кадрів на регіональному й муніципальному рівнях, здатних активізувати наявні ресурси модернізації. Але при існуючій системі відбору управлінських кадрів це зробити складно.

6. Зберігаються зони депресивності різного типу й масштабу. З 1990-их рр. сформувалися депресивні

регіони неконкурентоспроможної промисловості, їх число скоротилося у роки економічного росту, однак нова криза збільшила число депресивних монопрофільних міст із неконкурентоспроможними активами. На заході країни проблема депресивності зберігається в більш широкому територіальному масштабі через сильні бар'єри розвитку. Численні периферійні сільські райони й малі міста західної України залишаються зонами соціальної й економічної деградації. На Західній Україні приблизно 40 % сільських районів належать до таких «чорних дір економіки». Депресивні муніципалітети – складніша зона для модернізації, вони відрізняються низьким людським капіталом, вимагають величезних ресурсів і тривалого часу для санації. Проблема важкорозв'язна через дефіцит людських ресурсів й інфраструктурних бар'єрів. Вимирання сільських периферій і старих монопрофільних міст із подальшою зміною функцій простору – один із найтвердіших варіантів розвитку, і така ймовірність існує.

7. Не скорочується число слабозрозвинених регіонів, вони не змогли перебороти бар'єри розвитку й знизити залежність від державної допомоги. У більшості слабозрозвинених регіонів зберігається мінімальна забезпеченість бюджетів власними доходами, державні трансферти підсилюють утриманство, у влади відсутні стимули до саморозвитку. Єдиний позитивний тренд – деяке скорочення розходжень у доходах населення завдяки масштабній державній допомозі й росту зарплат бюджетників. Ключовими завданнями для цієї групи залишаються поліпшення інститутів для того, щоб використовувати ті конкурентні переваги, якими вони володіють (аграрно-кліматичні, рекреаційні, трудові ресурси); соціальна модернізація (освіта) і ріст територіальної мобільності населення, які вже йдуть.

8. До початку нової кризи помітно відставав у розвитку захід країни. Нижчі темпи росту економіки західних регіонів обумовлені об'єктивними бар'єрами далекості і слабозрозвиненості інфраструктури, незначними інвестиціями, міграційним відтоком населення. Група дещо розвинених регіонів на сході країни мала й розвивається з опорою на сировинні галузі й галузі першого переділу, що не забезпечує переходу до більш інноваційного розвитку. У той же час на сході є міста з більш високою якістю населення й розвинутою вищою школою (Харків, Донецьк), вони здатні стати центрами несировинного росту.

Депопуляція, стягування населення в обжиті регіони країни й у найбільші агломерації, нестача людських і фінансових ресурсів для екстенсивного типу просторового розвитку змушують жорстко фокусувати пріоритети. Стратегія державної підтримки найбільш ефективних проектів бізнесу з освоєння природних ресурсів тільки формується. Про масштабний розвиток західних регіонів і переселення туди мігрантів говорити безглуздо, час не можна повернути назад, начебто ресурсних обмежень не існує. На заході країни життя змусить орієнтуватися на точковий розвиток великих міст-центрів й інфраструктурних коридорів. Точковою повинна бути й інфраструктурна підтримка державою найбільш ефективних ресурсних проектів, фінансованих бізнесом.

9. Територіальні контрасти розвитку підсилюються депопуляцією і міграціями, просторовою поляризацією людського капіталу. Демографічні ресурси країни більше всього скорочуються в найбільш пристарілих регіонах центру й північного-сходу, за винятком столичної агломерації. На середньострокову перспективу менше ніж в 20 % регіонів України збережеться стійкий природний приріст населення. Заходи щодо стимулювання народжуваності не здатні вирішити проблему депопуляції, оскільки її масштаби великі. Демографічні процеси інерційні, тому природні втрати будуть і надалі «стискати» обжитий простір, особливо швидко – у пристарілих регіонах України. Демографічні ресурси півдня зі зростаючим населенням залишилися останнім резервом у країні, який висохне протягом життя одного–двох поколінь.

10. Відновився центр-периферійний вектор внутрішніх міграцій, що домінував у ХХ столітті: населення залишає периферійні й менш розвинені регіони й концентрується в найбільших агломераціях. Повернення до довгострокового тренду означає, що сучасні напрями міграцій стійкі й зберезуться на перспективу. Для зниження негативного впливу дефіциту робочої сили необхідно вишукувати різні стратегії для демографічно депопулюючих регіонів України й регіонів з міграційним відтоком населення. Перші мають потребу в припливі мігрантів з різним рівнем кваліфікації для компенсації демографічних втрат. На заході країни, в першу чергу, необхідно закріпити місцеве населення, стимулюючи створення нових робочих місць із привабливим рівнем оплати праці, а міграційна політика може служити додатковим фактором для залучення зайнятих у менш конкурентні сектори економіки. Політика заміщення виїжджаючого місцевого населення мігрантами із ближнього зарубіжжя не тільки затратна, але й не забезпечує закріплення нових жителів – вони досить швидко «увімкнуться» в зворотню міграцію в освоєну частину країни і у великі міста слідом за місцевим населенням.

11. Підсилюється просторова поляризація людського капіталу і якості життя: у найбільших агломераціях і в провідних регіонах видобуток корисних копалин з найбільш високими доходами населення й бюджетів більш помітні позитивні тенденції росту людського потенціалу (поліпшення стану здоров'я населення, соціальної мобільності й рівня освіти населення), а в периферійних сільських районах і більшості малих міст і селищ поза агломераціями людський потенціал знижується, підсилюється маргіналізація й деградація соціуму. В Україні гострота просторової соціальної поляризації

безпрецедентна для відносно розвинутих країни. Багато в чому вона обумовлена особливостями радянського періоду розвитку, але чималий внесок вносить і сучасна деградація соціальної інфраструктури. Очевидних рецептів для вирішення цієї проблеми не існує, особливо з урахуванням розмірів території України й колосального обсягу необхідних коштів на модернізацію її соціальної інфраструктури. Інерція процесу дуже велика, вимирання і маргіналізація великої периферії буде тривати. У цих умовах найважливішими для держави стають два завдання: створення соціальних сприятливих умов для молоді (освіта, ріст мобільності), щоб не відтворювати маргіналізацію периферії в майбутньому, і забезпечення гідного соціального мінімуму для літнього населення таких регіонів (соціальний захист, життєво важливі послуги й базова інфраструктура). Ще один напрям регіональної політики — сприяння «перереформатуванню» економічних функцій депресивних периферійних територій — з аграрних на переважно рекреаційні й природоохоронні, з відповідною зміною структури робочих місць і ростом самозайнятості.

12. Слабкість горизонтальних зв'язків регіонів перешкоджає соціально-економічній інтеграції простору країни, а надмірна централізація управління збільшує цю проблему. У більшості регіонів низька внутрішня інтегрованість і міжрегіональні економічні й людські контакти, за винятком центру. Залишається низкою ефективність інтеграційних програм, що нав'язуються «зверху» адміністративними методами; слабо стимулюється розробка й реалізація міжрегіональних програм розвитку транспортної й енергетичної інфраструктури. Ефективна інтеграція «знизу» можлива тільки при розумінні регіонами одержуваних вигід і при створенні необхідних механізмів, що стимулюють ці процеси.

Висновки з проведеного дослідження. Хоча об'єктивні бар'єри просторового розвитку великі, вони можуть коректуватися вектором цілеспрямованої державної політики з формування портфеля стратегічних інновацій модернізації економіки для підвищення соціально-економічної безпеки та розвитку регіонів. Ціль такої політики — прискорити трансляцію імпульсу росту від уже сформованих центрів на більш широке коло регіонів, стимулюючи використання конкурентних переваг, модернізацію інститутів і конкуренцію за інвестиції [8].

Розроблені пропозиції вносять певний інноваційний вклад в удосконалювання методології й обґрунтування стратегічних напрямів підвищення й розвитку регіональних соціально-економічних систем, а також гарантування економічної безпеки регіонів.

Вирішення такої складної, неординарної ситуації вимагає творчого переосмислення і перероблення можливостей модернізації економіки та гарантування безпеки територіального розвитку. Отримані автором основні теоретичні положення й висновки є основою для подальших наукових досліджень методологічних засад формування стратегії і тактики, регіонального виміру модернізації економіки та територіального розвитку.

Список використаної літератури:

1. Економічний словник-довідник / за ред. С.В. Мочерного. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
2. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика : монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскиба. – Харьков : ИД «ИНЖЕК», 2005. – 176 с.
3. *Вольнский Г.С.* Проблемы переходной экономики / *Г.С. Вольнский*. – Харьков : ХИУ, 2001. – 140 с.
4. *Задоя А.А.* Народохозяйственный потенциал и интенсивное воспроизводство / А.А. Задоя. – К. : Вища школа, 1986. – 154 с.
5. *Майер Дж.* Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці / *Дж.Майер, Д.Олесевич*. – К. : Либідь, 2002. – 703 с.
6. *Хансен Э.* Экономические циклы и национальный доход / *Э.Хансен*. – М. : Иностранная литература, 1959. – 737 с.
7. *Язлюк Б.О.* Дисбаланси та детермінанти соціально-економічного розвитку країни : монографія / *Б.О. Язлюк* ; за заг. ред. д.е.н., проф. З.П. Коровіної, к.держ.упр., доц. О.М. Ніколаєвої. – Макіївський економ.-гуманіт. ін.-т. – Макіївка : МЕРІ, 2013. – 316 с.
8. *Язлюк Б.О.* Модернізація економіки регіонів та подолання асиметрії територіального розвитку: науково-практичний аспект : монографія / *Б.О. Язлюк*. – Херсон : Грінь Д.С., 2013. – 362 с.

ЯЗЛЮК Борис Олегович – доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри ІМ, заступник завідувача відділу магістратури факультету державного управління Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- проблематика модернізації економіки у міжрегіональному розвитку;
- інвестиційне проектування та його інноваційна спрямованість;
- підвищення професійної компетентності персоналу.

Тел.: (067)352-24-33.
E-mail: bor_1978@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2014